

נודע שם מחברו, כולם במקורם הערבי ובתרגום עברי. — לרות: פי' מדרשי שלא נודע שם מחברו, רוב רובו בעברית. — לקהלת: כתאב אלוהר [= ספר פרישות] לרס"ג והוא פירושו הארוך לקהלת מתוך כ"י שבבדוליאנה, בערבית ובעברית בצרוף הערות. — לאסתר: שרידי פירוש עתיק ע"ד הרמז, ערבית ועברית, ולקט מדרש על אסתר. — לאיכה: רש"י עם תוספות מאת ר' משה בן יוסף אלבילה ולקוטים ממדרשים.

[התרגום והפירוש על קהלת שנדפס שם אינו "מעשה ידיו של ר' סעדיה גאון, כפי שטוען המו"ל... אלא של המחבר הספרדי ר' יצחק אבן גיא"ת (ע"י ש. פינס — תרביץ, שנה לג, תשכ"ד, עמ' 212—213). התרגום כבר יצא לאור ע"י ל. לוי, לידו, 1884 (ראה מס' 250). ה"תפסיר" הנ"ל לשה"ש, רות וקהלת נדפס גם בתוך חמש מגילות ש"ל ע"י שמעון נגיא, [הרצליה?] תש"ל].

167. פירוש על חמש מגילות, ר' אברהם אבן עזרא. קושטנדינה, רס"ה; שם, רפ"ב; ויניציאה, רפ"ד (עם תורה ופירש"י); במקראות גדולות, ויניציאה, רפ"ד"ו; שם, ש"ז-ח; ש"ח; שע"ז-ט; באזיליאה, שע"ח-ט; אמשטרדם, תפ"ד"ו; 2, ועוד כ"פ בחומשים.

ועל מגלת אסתר [בולוניה?], רל"ז (ביחד עם פי' רש"י).

השווה פירוש על שיר השירים (מס' 184); ויוסף אברהם (מס' 258).

[על פירושו לשה"ש, רות, איכה ואסתר עיין ר"ל פליישר ב"אוצר החיים" לרח"י עהרנרייך, ספר ט' (תרצ"ג), עמ' 85-86, 96-99].

168. פירוש על חמש מגילות, ר' יוסף ברי' שלמה טאויטאצק. ראה לחם סתרים (מחלקה זו, מס' 280).

169. פירוש חמש מגילות וכתובים, דון יוסף ברי' דוד אבן יהי"א (ה"א רנ"ו—רצ"ט). בולוניה, רצ"ח; במקראות גדולות קהלות משה, אמשטרדם, תפ"ד—פ"ז, 2. על דניאל לבד עם תרגום רומי ע"י לאימפריאור, אמ"ד, 1633, 4.

170. פירוש חמש מגילות, ר' יצחק ברי' משה עראמה (ה"א ק"פ בערך — רנ"ד). ריווא די טרינטו, שכ"א (עם תורה וחמ"ג ופירש"י); בספרו עקדת יצחק ויניציאה, של"ג, 2, ועוד כ"פ.

ופירוש על אסתר לבד, קושטאנדינא, רע"ח, 4.

תשלום פירוש ר' יצחק עראמה למגילת רות (פרק ב, ג, ד) מאת מ. ב. לרנה בתוך: ספר זכרון לשמואל קלמן מירסקי, ניו-יורק תשל"א, עמ' קה-קכג.

[על דפוס ריווא די טרינטו ע"י י. ריבקינד ב"קרית ספר", שנה ד' (תרפ"ז—תרפ"ח), עמ' 278. ועל הפירוש למגלת אסתר הנדפס בפירושו לחמש מגילות ע"י ש. הלר-וילנסקי, ר' יצחק עראמה ומשנתו, ירושלים ותל-אביב, תשט"ו, עמ' 32—33].

171. פירוש חמש מגילות, ר' ישעיה דטראני הראשון (רי"ד). בספר עשרה מאורות הגדולים, מאת חי"א לבית גד, ח"א, יוהניסבורג, תשי"ג, 4. השווה פירוש (קצר) על רות (מס' 213, בהערה).

172. פירוש על חמש מגילות, ר' שלמה ברי' יצחק (רש"י). [בולוניה? רל"ז] נאפולי, רמ"ז (בלי פירוש איכה). וביחד עם פירושו על התורה: פראג, רע"ד—ע"ה; שאלוניקי, [רפ"א]; קושט', רפ"ב, 2, ויניציאה, רפ"ב, 4; שם, רפ"ד; פראג, ר"צ-צ"א, 2; אויגשפורג, [רצ"ד]; ויניציאה, רצ"ח, שם, ש"ו; שם, ש"ח; קושט' ש"ב; סביוניטה, ש"ז, 4; ריווא דטרינטו, שכ"א, 2; ויניציאה, שכ"ז, 4; קראקא, שמ"ז-מ"ח, 2; ויניציאה, ש"ב-ב"א, 4, ובגודל 8; באזיליאה, שס"ו, 2; הנוויאה שע"א-ע"ד, 8; קושט', [שצ"ח], 4; במקראות גדולות, ויניציאה, רע"ז-ע"ח; שם, רפ"ד-פ"ו; שם, ש"ז-ח; שכ"ח; שם, שע"ז-ע"ט; באזיליאה, שע"ח-ע"ט, 2, ובחומשים שלפנינו.

[על דפוס נאפולי ע"י א. טויבר ב"קרית ספר", שנה ב' (תרפ"ה-תרפ"ו), עמ' 527/526 [= מחקרים ביבליוגרפיים, ירושלים, תרצ"ב, עמ' 55/54]. והשווה א. מ. הברמן, שם, שנה ז', עמ' 166, סי' 2]. וראה להלן, מס' 197.

173. קרית ספר, ר' אלעזר ברי' יהודה מגרמיווא — הרקח (בערך ד"א תתקכ"ה—תתקצ"ח). נימוקי חמש מגילות והפטרות. לבוב, תרס"ה, 8.

השווה רמזי ההפטרות (מחלקה ב, מס' 141); יין הרקח (מחלקה זו, מס' 177).

שיר השירים

174. באור על שיר השירים, ר' עובדיה ברי' יעקב ספורנו. ויניציאה, שכ"ז, 4; במקראות גדולות קהלות משה, אמשטרדם, תפ"ד—פ"ז, 2 ועוד כ"פ בחומשים.

175. התגלות הסודות והופעת המאורות. ר' יוסף בן יהודה בן יעקב אבן עקנין. פירוש על שיר השירים, מקורו הערבי ערך והגיה ותירגם בצירוף הערות אברהם שמואל הלקין. ירושלים תשכ"ד. 8. ע"י: מ. פלסגר, פירוש שיר השירים לר' יוסף אבן עקנין — תרביץ, שנה לח, תשכ"ט, עמ' 93-98].

176. הצוצרות כסף, ר' יוסף ברי' אבא מארי אבן כספי. פירוש על שיר השירים.

- בספר עשרה כלי כסף. י"ל ע"י יצחק לאסט. פרסבורג, תרס"ג; ירושלים, תש"ל, 80.
- השווה שלשה פירושים על שה"ש.
177. יין הרקת, ר' אלעזר בר' יהודה מגרמיזא (הרוקה). באור על שיר השירים ורות ע"ד קבלה ורמז. לובלין, שס"ח, 40.
- השווה קרית ספר (מחלקה זו, מס' 173); פירוש על שיר השירים (מס' 186). [ועיין ר"ד פרנקל בספר היובל לכבוד א. מארכס, גיריירוק, תש"ג, עמ' 69].
178. לקח טוב, ר' טוביה בר' אליעזר (המאה התשיעית לאלף החמישי). פירוש על שיר השירים. י"ל על-פי כ"י ע"י א. גראינוף. לונדון, 1909, 120.
179. מגדל דוד, ר' דוד בר' שלמה ה' זמרה — רדב"ז (ה"א ר"ל בערך — של"ד). פירוש על שיר השירים עפ"י קבלה. לבוב, תרמ"ג, 40.
- [בן-יעקב, עמ' 329, סי' 1229, מביא בשם די רוסי שפירוש זה נדפס בקושטא בשם: מכתם לדוד. ודבר זה חוזר ונשנה ע"י א. שטראוס, תולדות היהודים במצרים וסוריה תחת שלטון הממלוכים, כרך שני, ירושלים, תשי"א, עמ' 466, הערה 72. וטעות היא. דפוס לבוב הוא הדפוס הראשון של הפירוש הזה בשם הנ"ל. ועיין עוד אור החיים לרח"מ, עמ' 349, סי' ח'].
180. מדרש (פירוש) שיר השירים לר' זכריה הרופא (הרו"ה). על-פי כת"י מאת יהודה לוי נחום, בתוך: השיפת גנוזים מתימן. חולון תשל"א, עמ' רבי"ל: [כבר נדפס בחלקו הגדול עם תרגום לעברית ע"י קאפה, ר' לעיל מס' 166].
181. מדרש שיר השירים מיוחס להרס"ג. ע"י י. רצהבי, בתוך: הראל, קובץ זכרון להרב רפאל אלשיך, תל-אביב, תשכ"ב.
182. סודות כוונת שיר השירים לר' חיים בן ישראל. השווה באמר גן עדן (מחלקה ז', מס' 268).
183. פירוש על שיר השירים, ר' אביגדור בר' אליהו כהן צדק מוינא (תחילת האלף הששי). י"ל על-פי כ"י ע"י יעקב במברגר. פפא"מ, תרנ"ט; ד"צ [ירושלים? תשל"א], 80.
- מהד' חדשה עם הוספות מראי מקומות והערות מאת ר' שלמה אהרן ורטהימר ירושלים, תשל"א, 80.
- [על המחבר ראה מאמרו של צבי יעקב צימלס ב"הצופה לחכמת ישראל" שנה ט"ו (תרצ"א), עמ' 110 ואילך, ובקובץ מאמרים לכבוד צבי פרץ חיות וינא, תרצ"ג, החלק העברי, עמ' רמ"ח ואילך].

184. פירוש על שיר השירים (נוסחה שניה), מר' אברהם אבן עזרא. י"ל על-פי כ"י ע"י הגרי יוחנן מאתיוס. לונדון, 1874; ד"צ, [ירושלים, תשכ"ז].
- השווה פירוש על חמש מגלות (מספר 167). [עוד שינויי נוסחאות מפירוש זה נדפסו בסוף פירושו הקצר לדניאל, מהדורת מאתיוס (ראה מספר 284)].
185. פירוש על שיר השירים, ר' אברהם תמ"ך בר' יצחק הלוי. עם הוספות לר' יואל אבן שועיב. סביניטה [שי"ח-ט]. 320; פראג, שע"א, 80. וע"פ כתבי יד ודפוסים ראשונים, עם הערות, שינויי נוסחאות ומראה מקומות [ומבוא ותרגום אנגלי], יוצא לאור על ידי ליאון אריה פלדמן. אסין (הולנד), 1970, 80.
- [על פירוש ר"א תמ"ך עיין אור החיים, עמ' 60, סי' 149, והערות ר"א ברלינר, שם, עמ' 612. ועי' ש. אברמסון בפתחה למהדורת הצילום של דרשות על התורה לר' יהושע אבן שועיב, ירושלים תשכ"ט, עמ' 41, שכותב: "מקובל לחשוב שר' יואל אבן שועיב, בעל "עולת תמיד" [צ"ל: עולת שבת] ו"גורא תהלות" חיבר פירוש קצר לשיר השירים וממנו נדפס בפירוש שה"ש לר' אברהם אבן תמר, סביניטה שי"ח... האמת היא... כל הפירושים שהוסיף ר' רפאל טריוויו לפירוש ר' אברהם תמך לקוחים מדרשות ר' יהושע אבן שועיב! מהדרשה ליום אחרון של פסח... שקראה המחבר "מדרש שיר השירים" לקח המוסיף הנ"ל את כל הוספותיו...".
186. פירוש על שיר השירים, ר' אלעזר בר' יהודה מגרמיזא (הרקח). ברדיטשוב, [תקע"ז]; הרובשוב, [תק"פ], פיעטרקוב, תרע"א, 80. (ביחד עם פי' המיוחס להרמב"ן). ובשם רמזי הרוקח, עם הגהות והערות ר' שמואל לוריא, ווארשא, [תרמ"ז], 80 (עם פירוש האריז"ל ופירוש הגר"א מווילנא).
- השווה יין הרקה (מחלקה זו, מס' 177).
187. פירוש על שיר השירים, [ר' בנימין]. ראה בנימין זאב יטרף (לעיל מס' 85).
188. פירוש על שיר השירים, לר' יואל אבן שועיב. ראה לעיל מס' 185.
189. פירוש על שיר השירים, ר' יוסף בר' דוד ה' יחיאל. ראה לעיל מס' 169.
190. פירוש על שה"ש, [ר' יוסף בר' שמעון קרא]. ראה לעיל מס' 165, בהערה.
191. פירוש על שיר השירים, ר' לוי בן גרשון (רלב"ג). ריווא די טרינטו, ש"ך, 40; מקראות גדולות קהלות נושה, אמשטרדם, תפ"ד—ז, 20; קינגסברג, תר"ד, 80.
192. פירוש על שיר השירים, ר' מאיר בר' יצחק עראמה. במקראות גדולות אמשטרדם, תפ"ד—ז, 20.

193. פירוש על שיר השירים, מיוחס להרמב"ן [והוא לר' עזרא]. אלטונא, תקכ"ד; ברלין, תקכ"ד, 4°; הרובשוב, [תק"פ]; [יהוהנסברג, תרט"ו]; פיעטרקוב, תרע"א; בארטפלד, תרע"ב, 8°, ועוד כ"פ בחומשים. ועם מראי מקומות הערות, ביאורים ומבוא מאת הרב חיים דוב שעוועל. בתוך: כתבי רבינו משה בן נחמן. כרך שני. ירושלים תשכ"ד.
- [ע"י שם הגדולים להרחי"א (מהדורת בן-יעקב), ערך רמב"ן; אור החיים לר"ח"מ, עמ' 556—557, 566; בן-יעקב, עמ' 590, סי' 783; רנ"ג קורוניל, בהקדמה לס' חמשה קונטרסים; ומאמרו של ישעיה תשבי על המקובלים ר' עזרא ור' עזריאל מגירונה ב"ציון", שנה ט' (תש"ד), עמ' 178—185, וב"סיני", כרך ט"ז (תש"ה), עמ' קנ"ט ואילך].
194. פירוש על שיר השירים, ר' משה אבן תבון (תחילת המאה הראשונה לאלף הששי). י"ל על-פי כ"י עם מבוא והערות שז"ח הלבשרשטם, ליק, תרל"ד, 8°.
195. פירוש על שיר השירים, רב סעדיה גאון. פראג, שס"ט, 4°; בס' אור עולם מר' יהודה ליב מרגליות, גאווידוואהר, תקמ"ג, 8°.
- ועל פי כתב יד עם הוספות והקדמתו לפירוש, והערות רש"א וורטהיימר בספרו גאון הגאונים, ח"א, ירושלים, תרפ"ה, עמ' ס"ח—קל"ב. [על הוצאה זו ראה ב. מ. לויז' ב"גנוזי-קדם", ספר ג', עמ' 84—86. תרגום רס"ג של שיר השירים על-פי כ"י תימני בדפס בשלש מגלות (שה"ש, רות וקהלת) עם תרגום יונתן, פירש"י ותפסיר ערפי של ר' סעדיה גאון. ירושלים, תרע"א; שם, תשי"ג; ובהגדה של פסח ע"י סאלום דאוד התימני, שם, תר"ץ. תרגומו וחלק מהפירוש נתפרסמו גם ע"י A. Merx, היידלברג, 1882. — הפירוש שנספח לס' אור עולם ליקט המו"ל רי"ל מרגליות מתוך השנים עשר דרושים המיוחסים לרס"ג. שתורגמו מערבית ע"י ר' יהודה סרבאל. עיין על זה שיי"ר, תולדות, ווארשא, תרע"ג, עמ' 137, ומלטר, עמ' 322—323, 405. ועיין עוד על הוצאה זו שטיינשניידר, עמ' 1343; רוזנטל, יודע ספר, עמ' 15, סי' 90 — ישנם טופסים מפירוש זה שעל השער כתוב שנדפס בפראג, ואין זו הוצאה אחרת. אלא הוא-הוא דפוס גאווידוואהר. עיין ש. ווינר, קהלת משה, עמ' 63, סי' 499, 500 — השווה שלשה פירושים על שה"ש. וכן חמש מגלות, הוצ' קאפח.
196. פירוש על שיר השירים, ר' עמנואל בר' שלמה הרומי. י"ל עפ"י כ"י עם הערות, מ"מ וביאורים ע"י יצחק שעוועגע. פפא"מ, תרס"ח, 8°.
197. פירוש על שיר השירים, ר' שלמה בר' יצחק (רש"י) עפ"י כתי ודפ"י

- עם מבוא, הערות ושנויי נוסחאות מאת יהודה רוזנטאל, בתוך: ספר יובל לכבוד ש. ק. מירסקי. ניו-יורק תשי"ח, עמ' 130—188 (ובתדפיס מיוחד, שם, תשי"ט).
198. פירוש על שיר השירים, ר' שמואל בר' מאיר (רשב"ם). ראה פירוש על קהלת ושיר השירים.
199. פירוש על שיר השירים, לא נודע שם המחבר. י"ל על-פי כ"י ע"י ה. ג. מאתיס. בספר היובל תהלה למשה שטיינשניידר (ליפסיא, תרנ"ו), עמ' 164—185.
- [לדעת פונזנסקי נתחבר סמוך לשנת ד"א תתק"מ—נ'. ראה מבוא על חכמי צרפת מפרשי המקרא, עמ' 90].
200. פירוש על שיר השירים (עד פ"א פסוק י'), לא נודע שם המחבר. י"ל ע"י מ. פרידלנדר (בערבית וקצת בעברית), בספר היובל הנ"ל, עמ' 49—59.
- [על המחבר ע"י יהודה רצהבי, קרית ספר כח, עמ' 268, סי' 68].
201. קדש קדשים, פירוש על שיר השירים. ראה שלשה פירושים על שה"ש.
- *201. רמזי הרוקח, ראה פירוש על שיר השירים לר"א מגרמיזא.
202. שאר ישוב, פירוש על שיר השירים. ראה שלשה פירושים על שה"ש.
203. שלשה פירושים על שיר השירים, לרב סעדיה גאון, לר' יוסף אבן כספי ופירוש שאר ישוב הנקרא קדש קדשים, מיוחס לר' יעקב פרוכניצאל. י"ל ע"י ר' יצחק בר' אברהם עקריש. קושטאנדינא [של"ז בערך], 4°.
- השווה פירוש על שה"ש לרס"ג (מס' 195); חצוצרות כסף (מס' 176).
- [ע"י צדנר, עמ' 665; שטיינשניידר, עמ' 2187, ומאמרו על ספרי רס"ג בערבית, בספר היובל תהלה לדוד, לכבוד ר"ד קויפמן, ברסלא, תר"ס, החלק הגרמני עמ' 156].
204. שער החשק, ר' יוחנן אלימאנו (ה"א קצ"ה—רס"ד בערך). שער ספרו חשק שלמה על שיר השירים על-פי מחקר וקבלה. ליוורנו, תק"ן; הלבשרשט, [תר"ך], 4°. [ועיין על זה המוזכר, שנה ה' (1862), עמ' 28—29].
205. תפסיר (תרגום) ערבי של שיר השירים לרב סעדיה גאון. ראה פירוש על שה"ש לרס"ג (בהערה). וראה להלן מדור ב' לקוטים והערות.
206. אגרת שמואל, ר' שמואל די אוזירה, קורוגישמי, שנ"ז; אמ"ד, תע"ב;

רות